

TERESA JUVÉ

L'ARBRE TRENCAT

Jaume Plagumà contra
un assassí sanguinari
que s'empara
en els convents

The book cover features a large, detailed illustration of a man in a dark, hooded robe with a textured, cross-hatched pattern. He has a beard and is looking slightly to the left. A small, ornate pouch hangs from his belt. In the lower right corner, a smaller, more colorful illustration shows a man in a green robe with a fur collar and a red cap, holding a book. The background is a solid, deep red with a fine, repeating pattern of small white dots or a similar texture.

Meteora

Teresa Juvé

L'arbre trencat

Editorial
Meteorα

L'arbre trencat
© Teresa Juvé, 2019

Reservats tots els drets d'edició per
© Editorial Meteora SL
Gran Via de les Corts Catalanes, 794, ent. 1a
08013 Barcelona
Tel. 93 265 56 54
www.editorialmeteora.cat
contacte@editorialmeteora.com

i

© Fundació Josep Pallach
Bruguero, 12
17200 Palafrugell
Tel. 972 011 052
www.fundaciopallach.cat
info@fundaciopallach.cat

Primera edició: gener de 2019

ISBN: 978-84-948342-4-0
Dip. Leg.: B.706-2019

Disseny de la coberta: Eduard Serra
Fotografia de la coberta: © Lanmas / Alamy

Imprès a Liberdúplex, Sant Llorenç d'Hortons

Amb la col·laboració de

SENSE L'AUTORITZACIÓ ESCRITA DE L'EDITOR, QUEDA RIGOROSAMENT PROHIBIDA, SOTA LES SANCIONS ESTABLERTES PER LA LLEI, LA REPRODUCCIÓ TOTAL O PARCIAL D'AQUESTA OBRA A TRAVÉS DE QUALSEVOL PROCEDIMENT MECÀNIC O ELECTRÒNIC, INCLOENT-HI LA REPROGRAFIA, LA DIFUSIÓ PER XARXES TELEMÀTIQUES I LA DISTRIBUCIÓ D'EXEMPLARS D'AQUESTA EDICIÓ MITJANÇANT LLOGUER O PRÉSTEC PÚBLICS.

L'ARBRE TRENCAT

Glossari

Calvinista: Seguidor del teòleg francès Jean Cauvin —Joan Calví, en català—, impulsor de la reforma protestant i autor d'importantes obres dins la teologia cristiana que són llegides encara avui en dia.

Hugonot: Nom que els francesos donaven als protestants del seu país. El protestantisme es va estendre molt pel migdia de França, justament pels països que abans havien estat càtars. En l'època del portantveus Jaume Plagumà, el nostre protagonista, s'enfrontaven tres bàndols en les guerres de religió franceses: el del rei de França, Enric III, cap dels catòlics i sense successor directe, el dels ducs de Guisa, ultracatòlics, i el del pretendent a la corona, Enric de Navarra, dit el Bearnès i fill de Joana d'Albret, en aquell moment cap dels protestants, però que després, per aconseguir la corona francesa, es convertiria al catolicisme dient allò de «París prou val una missa». El rei espanyol Felip II, que també pretenia la corona francesa, intervenia en la lluita al costat dels Guisa.

Portantveus (també *governador general*): Oficial reial que vigilava l'actuació dels veguers (vegeu *veguer* i *vegueria*). Havia de recórrer el Principat segons les constitucions de les Corts Catalanes i no podia

residir en la mateixa vegueria més de quatre mesos l'any. Tenia cort pròpia —amb assessor, algutzir, escrivà i porter (missatger)— i exercia la justícia civil i criminal. Era un càrrec de durada indeterminada i no tenia autoritat en territoris de jurisdicció baronial o religiosa.

Remença (pagès de): Persona sotmesa a la servitud d'estar lligada a la terra del senyor feudal i impossibilitada de deixar-la sense redimir-se pecuniàriament o d'alguna altra manera. Es coneix com a Guerra dels Remences el llarg conflicte bèl·lic que en la segona meitat del segle xv sostingueren els pagesos de remença contra els senyors feudals, i que acabà amb la victòria dels pagesos i l'abolició dels mals usos per la pragmàtica de Ferran el Catòlic l'any 1486.

Veguer: Autoritat delegada de la corona amb jurisdicció governativa, judicial i administrativa. Amb cort pròpia, exercia en el territori de la vegueria. Podia delegar en sotsvegues i era un càrrec de durada limitada.

Vegueria: Divisió territorial de Catalunya fins al decret de Nova Planta (1716). El seu nombre i la seva extensió havien estat sempre variables. A principis del segle xviii n'hi havia divuit. Fins que no van ser annexionats per França (1659), el Rosselló i la Cerdanya duïen el nom de comtats.

Virrei (*lloctinent* en temps dels comtes reis): Representava el poder reial. Quan el rei entrava al Principat, el virrei cessava automàticament. Era un càrrec triennal, nomenat directament pel rei. Va haver-hi pocs virreis catalans; tanmateix, en temps de Felip II encara adreçaven en català les ordres i disposicions que enviaven als oficials reials, fins i tot si eren, uns i altres, de parla castellana.

• •

Preàmbul

PRIMERA ESTAMPA

O clemens, O pia, O dulcis Virgo Maria...

L'eco musical de l'antífona final de Completes encara vibrava dins del temple quan el pare abat s'alçava del seu reclinatori, es girava i (podríem dir que amb certa ansietat) cercava amb els ulls dins la colla de germans que, de fet, eren el convent sencer, i que, com ell, començaven a alçar-se dels reclinatoris que cobrien la nau de l'església del convent. El germà Marcel era qui buscava; l'havia estat esperant tot el dia amb inquietud, i ell, sense venir al seu escriptori per dir-li la més petita paraula.

Sempre que no el perdés, ara, dins d'aquella munió de frares...

Havia estat nerviós tot el dia com s'està nerviós i impacient quan se us ha acudit una idea que us ha semblat brillant, exactament la que calia; una idea d'aquestes que es carreguen d'urgència perquè poden ser la solució de problemes que se us han tirat al damunt sense que hàgiu fet res per provocar-los. Uns problemes, uns entrebancs que bé podrien acabar fent podrir el fruit d'una de les tasques més importants que incumbien a l'orde dels mínims franciscans, la

del modelatge de l'home gràcies a la paraula que destil·la els ensenyaments de sant Francesc. I és que, no feia gaire, als burgesos de la vila se'ls havia acudit de crear un centre d'ensenyament per a joves i infants de tota mena; una escola d'aquestes que, dissortadament, comencen a obrir-se pas pel món en detriment dels convents, dels centres religiosos. Una escola a mans de seglars i de no se sap quin orde religiós que la protegeix; una escola on la llengua vulgar és la llengua principal, la llengua de treball, i on el llatí, la llengua sagrada, la llengua base de les escoles religioses, resta gairebé oblidat, com una senzilla llengua del vulgar que s'aprèn com les altres. Inútils, les bones paraules; inútil, la predicació. Aneu a saber què esdevindrà amb el temps l'amor i l'estudi de les Sagrades Escriptures...

I aneu a saber què esdevindran, ells, els pobres caputxins i les seves prèdiques.

El pare abat esguardava cada cop més impacient el grup de frares que, presos per una conversa de caire col·lectiu, avançaven lentament pel mig dels reclinatoris cap a la porta de l'església. I, sí, era allà; el germà Marcel era allà, al mig del grup, ara el veia.

Va fer un sospir d'alleujament, però de la impaciència que el torturava no en va perdre una engruna.

—Germà Marcel —deia, autoritari, quan el frare anava a passar prop seu.

—Ah, Reverend...

—Veniu —ordenava—. Hem de parlar.

Van sortir al pati mentre els altres germans, que l'eixuta intervenció de l'abat havia reduït al silenci, s'esmunyien per la porta del convent. No havien fet tres passes sota el cel ple d'estrelles que el pare abat s'aturava i feia aturar el frare amb gest decidit.

—No heu fet el que m'havíeu promès de fer, fra Marcel, per mirar de respondre amb calma i dignitat a aquest repte que, amb el vistiplau de no sé quin orde, les autoritats de la vila ens han llançat en concedir la creació en mans del laïcat d'una d'aquestes escoles noves per a infants que sorgeixen arreu —l'acusava—. Per la vostra

formació jurídica a la Universitat, sou vós qui heu de parlar amb ells. A més a més, pel fet de ser parent del director d'aquesta nova escola... —proseguia, amb un si és no és de menyspreu...

—Encara que siguem família es pot dir que és com si no fóssim parents, Reverend —l'interrompia l'altre—. Jo era un nen petit, i ell ja era un home, cosí llunyà de la meva mare. I amb els seus viatges per aquests mons de Déu...

—És igual, fra Marcel. Llunyà o no, sou vós la persona adequada per iniciar unes negociacions amb ell que ens permetrien evitar actuacions més radicals, més doloroses.

—He estat a punt d'anar a veure'l, Reverend. Però he pensat que havia d'estar més armat d'uns arguments que el vostre servidor, que no ha estat preparat per a l'ensenyament, no posseeix. Però no passeu ànsia, Reverend. Sé molt bé fins a on poden arribar totes aquestes innovacions que s'estan imposant al món i sé molt bé on es troba el meu deure. S'ha de posar un fre a aquesta follia creixent, a aquesta passió per les idees i els ensenyaments d'aquest Martí Luter del diable i del no menys diabòlic Lluís Vives. Es tracta dels nostres drets, Reverend, dels fruits de la nostra predicació, de la nostra glòria, ho sé molt bé.

Content de veure que la còlera l'armava de manera tan positiva, el pare abat no es va privar de prodigar els incentius.

—I de la vostra personalment, fra Marcel. Observeu, tot primer, el mestre que n'és el director. Després parleu-hi. Aconseguiu que es retirin, que les autoritats de la ciutat renunciïn a aquesta aberració i us prometo que el nostre orde no ho oblidarà, que el vostre somni esdevindrà realitat. Sereu prior, fra Marcel. El prior més jove de l'orde dels franciscans caputxins.

—Us ho agraeixo, Reverend, del fons de l'ànima. Us haig de confessar que és el meu somni. Només us prego que m'acordeu una mica de temps per fer el que em demaneu. Haig de preparar bé l'entrevista i, d'altra banda, ho aprofitaré per anar a veure un parent que, segons m'han dit, acaba de tornar de Cuba.

SEGONA ESTAMPA

L'assassí s'aturà en arribar a la cantonada del carrer que, un centenar de passes mes enllà, iniciava una corba i desapareixia per desembarcar a la plaça del Blat. Una plaça que no veia, una plaça inexistent per a ell d'allà estant —per bé que gairebé a tocar de la mà, com aquell qui diu—, però que en aquell moment devia viure per als altres amb tota l'esplendor que li conferia la porxada acabada de construir.

Aquesta evocació del paisatge amagat no fou més que un llampec, una constatació fugitiva, d'aquelles que, anodines i inútils, no deixen rastre a la ment. L'important, i és el que va fer, era centrar l'atenció en aquell carrer que tenia al davant i que coneixia bé, perquè era un carrer de Granollers, un carrer d'una ciutat de la qual, de fet, podia dir que era el seu poble. Carrer de cases burgeses, de ciutadans honrats; carrer tranquil, sense gaire moviment en aquella hora de la tarda, quan ja el sol se'n va a la posta, però que encara no hi ha arribat.

I heus aquí que, per primera vegada en trobar-se en aquell lloc, se sentia envaït per una estranya impulsió. Per primera vegada després de tant de temps, l'esperit li comanava de posar els fonaments tangibles i definitius per a la realització d'un somni que ara se li presentava, sorprenent i d'improvís, però que, també ara se n'adonava, es trobava submergit en el fons del seu esperit, inconcret, sense gosar prendre forma, gairebé des de la seva infantesa. Havien passat els anys, tranquils, amb la seva rutina de cada dia i heus ací que, ara, de sobte, l'ànsia de fer d'aquell somni quelcom de vertader, de real, quelcom d'essencial per al normal transcurs de la seva vida, del seu futur, s'havia dreçat en ell, imperativa i intransigent.

El carrer era tranquil en aquella hora. Sols, de tant en tant, algun transeünt solitari passava sense presses i se'l mirava, allà, quiet a la cantonada, i seguia el seu camí amb un lleuger salut, tant si l'havia esguardat com a algú de conegut o com si no. Aviat tocarien a vespres

i, vista la manera que tenien els uns d'anar cap aquí, els altres cap allà, era ben clar que la gent s'estimava més acomplir a casa els seus deures religiosos que no pas prendre's la pena d'anar a l'església.

De segur que en aquesta hora ja no tardaria a veure'l.

I no va tardar. No havien passat cinc minuts que la porta de la primera casa del revolt s'obria i que un home ja gran en sortia i es plantava al llindar, el gest afable, mig de comiat i mig acollidor, i una colla d'infants el seguia i s'hi aturava, voltant-lo, i es veia ben clar que, ells també afables i contents, li deien «fins demà, senyor mestre» i se n'anaven, cadascú pel seu costat.

L'assassí va somriure amb fredor («infants, bressol del futur», digué amb ironia) mentre esguardava com els nens s'allunyaven de l'home carrer amunt i carrer avall, a poc a poc, sols, en parella, en grups de tres o quatre o més; àdhuc n'hi va haver que li passaven a frec per enfilar el carreró que feia cantonada. Va veure com l'home se'ls mirava fins que el carrer va restar buit d'infants; va veure com es girava, tranquil, com aquell que està content de la feina feta, i com entrava a casa i en tancava la porta suaument, com si volgués dir «fins demà», mentre que ell, en silenci, amb un moviment del cap que es diria que mai no volia acabar, feia que sí, que tenia raó: Fins demà.

Era allà, en veritat; era damunt d'aquell home que havia de posar la primera pedra per començar a bastir la materialització del seu somni. Emperò, havia de calcular el moment propici, el moment en què res no podria interposar-se en el seu camí. I no era fàcil. No podia anar a veure'l per dir-li «seríeu tan amable de dir-me quan us puc veure sol?».

No, serà més llarg, demanarà més temps. Però hi ha maneres: la gent, les enraonies de la gent. El mercat, la sortida de missa, els pares esperant els seus marrecs al peu de l'escola...

• •

1

La Força Vella

—**Heu fet aquest llarg camí** de Barcelona a Girona per poca cosa, Excel·lència —deia el jurat primer de la ciutat a Jaume Plagumà, portantveus del rei, mentre es preparaven per sortir a la plaça—. Però només vós —proseguia— podíeu resoldre amb facilitat una situació que, per limitades que siguin les causes que l’han provocada, no deixava de constituir un obstacle seriós per a la implantació total, en aquesta Vegueria, de la llei d’unificació de pesos i mesures.

—No ha estat gens difícil, en efecte —confirmava Plagumà—. No sé si el Baró de Rigall havia exposat al senyor Veguer les causes de la seva ferma oposició a l’adopció de la llei, però, realment, es reduïen a poca cosa.

Ho deia amb un somriure franc i sincer, no pas amb el somriure estereotipat que demana la cortesia, no. Amb el somriure de l’home a qui les paraules pronunciades a l’instant mateix li acaben d’aportar al pensament, vius i ben presents, els components d’unes circumstàncies viscudes i que mai no s’hauria esperat, que l’havien agafat gairebé de sorpresa...

—Soc tan baró com els altres, senyor Portantveus! —li ha cridat aquell home baixet i panxut, tot plantant-li cara.

Ni excel·lència, ni senyoria, ni honorable senyor, res de res: senyor portantveus i gràcies.

És ben veritat que ell s'ha presentat a casa seva, en un poble retirat de la vegueria de Girona, sense la cort de justícia que l'acompanya en les seves missions arreu del Principat. I és que, bé cal donar a les coses el seu nom, això que li han encomanat no és una missió; és un petit encàrrec i para de comptar. «Ja sé que tot just acabeu de tornar de Lleida», li ha dit el virrei a manera d'excusa quan ell s'ha presentat un xic estranyat, si no alarmat, de veure que el feia demanar tan de pressa. «El fet —ha prosseguit el virrei— és que se'ns ha plantejat un problema més amb referència a la implantació de la llei de Montsó sobre la unificació de pesos i mesures. Hi ha un baró a la Vegueria de Girona que es nega a adoptar-la. O se l'ha de convèncer, Plagumà, o se l'ha de castigar. I és per això que he pensat en vós com a autoritat que sou, però al mateix temps com a algú que té el do de saber persuadir amb amabilitat, sense escarafalls. No dubto ni un moment que vós aconseguireu amb facilitat que aquest trist baró cedeixi.»

—Soc tan senyor com els altres —ha reprès el petit baró, sempre cridant— i m'han deixat de banda! En no concedir-me jurisdicció com als altres senyors i com als municipis, m'han tractat com un no-res!

Heus ací el quid de la qüestió: la jurisdicció acordada en aquest cas a tots els que gaudeixen d'un poder de senyoriu l'ha negligit, probablement per la seva poca importància en tant que senyor. Poca cosa, en veritat i fàcil d'arreglar.

—No us capfiqueu, senyor Baró —l'ha tranquil·litzat ell—. Ha estat un oblit, una senzilla i malaurada negligència. Tan bon punt hagi tornat a Barcelona us la faran a mans, la vostra jurisdicció.

—No deu ser la primera vegada que veniu a la nostra ciutat, oi que no, Excel·lència? —demanava el jurat primer mentre travessaven la plaça.

—Estalvieu-vos aquest «Excel·lència», si us plau, senyor Jurat. No soc aquí com a representant de Sa Majestat.

—Vós maneu, senyor... Portantveus...? Plagumà...?

—És aquest el meu nom. Des de la naixença fins a la mort.

Van caminar en silenci una estona, com si les paraules acabades de bescanviar tinguessin necessitat d'assimilació. Avançaven sense presses pels carrers de Girona que en aquella hora del migdia no formiguejaven de gent. Quan el jurat tornava a parlar reprenia el tema que li havia dictat la seva curiositat, bo i evitant d'escollir una fórmula de tractament o l'altra de les dues que ell mateix havia proposat.

—Mai no heu pensat a demanar que us fessin visitar els testimonis de la nostra història? —digué succintament.

—La vostra història la conec bé, senyor Jurat. Malauradament sempre he vingut massa apressat pel temps per poder permetre'm un lleure d'aquesta qualitat. Ara, gràcies a vós...

No tenien gran cosa a dir-se, encara no. De pressa enfilaven el carrer que corria parió a l'Onyar i, entrant dins la Força pel portal de Sobreportes, aviat es trobaven al peu de l'estreta escala que pujava cap a la catedral.

—Ja hi som, senyor Plagumà —anunciava inútilment el Jurat amb un gest de la mà que convidava l'altre a emprendre el camí el primer, com a invitat que era.

Van pujar tots dos a la una, com és normal, i va ser també plegats i sense una paraula de la part de Plagumà, malgrat els magnífics monuments que els sortien al pas, que arribaven a la part més alta de la Força Vella i també la més estreta, la que reunia les dues antigues muralles en angle agut per marcar la fi del recinte.

—Ja hi som —tornava a anunciar el jurat mentre franquejaven el portal de la reina Joana.

Ja hi eren. Una pujada més i la torre Gironella s'alçava com el punt culminant que ho tancava tot.

—És el que volíeu, oi, senyor Plagumà?

—En efecte. Ho vull veure tot d'un cop. Vull...

Reviure la història. La Història. Aquella Guerra Civil catalana que, més de cent vint-i-cinc anys enrere, enfrontava el rei d'Aragó, aliat als remences, amb la Diputació del General per la dominació del Principat. Ressuscitar la Història, és això que vol. La Història formant un sol ésser entre el seu escenari reclòs i barrat que sols és una imatge, i l'olor de la por, l'olor de la ràbia, l'olor de la mort esdevingudes veritables i reals en el seu escenari real, a l'abast de la mà...

Van pujar dalt d'aquella torre Gironella que ja havia conegut una multitud de vicissituds i que n'hauria de conèixer d'altres. Decepció. Quan en Plagumà pensava que anava a dominar el triangle de la Força Vella en tota la seva quasi perfecta geometria es va trobar amb tots els magnífics monuments que guardava girant-li l'esquena, com si tant se'ls donés que ell fos allà.

No li restava altre remei: Va haver de fer «adeu-siau» a la seva atractiva visió d'Història-Realitat.

Com sempre, el retorn a la seva, de realitat, fou cosa de segons.

—És terrible —digué—, aquella reclusió en un espai tan restringit.

El jurat se'l mirà amb una sorpresa on es podia llegir una mica de commiseració.

—Ningú no va obligar ningú, senyor Portantveus. La Senyora Reina hauria pogut guanyar el vaixell reial que l'esperava a Sant Feliu de Guíxols. No li hauria estat difícil. La prova és que va poder fer venir a la Força les armes i les municions de què anava carregat.

—No penso pas en la Reina, senyor Jurat. Penso en el Príncep Ferran, el seu fill, que era allà, tancat amb ella. Un nen, un infant de deu anys...

•

La Força Vella, 1462

—Permeteu, Altesa, que pugi el primer —diu l'adolescent Genís al noi et de deu anys que el precedeix.

Han arribat al peu de la muralla i la boca fosca d'una escala, que arrapada al gruix dels murs puja cap als merlets, s'obre al seu davant.

El noi et de deu anys esguarda l'adolescent amb un gest on es llegeixen sorpresa i arrogància a parts iguals.

—No sé què us autoritza... —diu, altiu encara que cortès.

«Tracteu-lo bé, Ferran, fill meu. Cortesament, com tractaríeu un amic», li havia dit la reina Joana, la seva mare, quan li presentava el noi el dia abans. «És el germà d'un d'aquests homes de remença que ens són fidels i que han vingut amb nosaltres a tancar-se en aquest recinte de la Força per a la nostra defensa. Tracteu-lo bé. Ha estat una sort que el remença el menés; d'aquesta manera tindreu companyia quan la situació que vivim no demani la vostra presència. Així podreu descansar.»

—Seré el primer d'aparèixer dalt de la muralla, Altesa —insisteix el noi més gran al príncep—. Si hi ha algú que vigila al peu del baluard és ben possible que el primer salut que farà serà un tir de ballesta. I seria cap a vós que volaria la fletxa, Altesa, si fóssiu el primer.

Té raó. Allò que ell ha pres per una descortesia està justificat, el príncep-nen ho entén molt bé. Àdhuc, i sense saber per què, té el sentiment que, d'ara endavant, el món complicat i sense formes precises que la vida està bastint dintre seu un dia rere l'altre esdevindrà clar i intel·ligible quan ell i el noi es trobin junts, quan parlin plegats.

Encara no gosarà dir-s'ho així, amb claredat. Però bé ha de reconèixer que potser sí que ha trobat un bon company.

No els han llançat cap fletxa. Val a dir que el peu de la muralla ja no existeix, ja que la Girona jove s'ha anat construint adossant-se als antics murs de la Força Vella. Ara poden ajupir-se tranquil·lament per

esguardar pel buit dels merlets, i de seguida s'adonen que les teulades de les cases adossades en aquest costat de la muralla que voreja la riba de l'Onyar les tenen a l'abast de la mà.

—Millor —diu el noi—. Ho tindran més difícil si volen entrar aquí.

De voler entrar, prou que ho voldran, per això són aquí. A l'altra banda del riu les forces de la Diputació del General, acabades d'arribar, formiguegen pel camp obert, en l'angle que la muralla de la vila bastida per aquell costat fa amb el riu. Se les veu impacients mentre esperen el seu torn per entrar dins la ciutat acollidora que els obre les portes amb plaer i generositat, per bé que només siguin les estretes poternes d'una muralla. Amb tot i això, ja les fumeroles que s'alcen aquí i allà dins la vila són la prova que els primers arribats han començat a actuar. La casa d'algun contrari que paga la seva traïció.

—Ja són aquí —murmura el príncep, esverat.

—No ens n'hem pas d'estranyar, Altesa. El meu germà m'ha dit que en Verntallat, el capità dels remences, no els havia pogut aturar a Hostalric.

Encuriosit i —cosa normal en un nen tan jove— sense fer cas del que veu, com si tot el munt d'amenaques que resulten de la presència d'aquella multitud armada que tenen al davant no existís, el Príncep es gira cap al seu company.

—Qui és el teu germà? —li demana.

És el «tu» d'amistat, es veu ben clar. No el «tu» del senyor al vassall.

Si se n'ha adonat, l'altre noi no en diu res, com és normal. No obstant això, l'hi ha agrait del fons del cor.

—És en Dalmau, Altesa, el meu germà. Li diuen Dalmau el Jove perquè el meu pare és en Dalmau el Vell. Quan jo era molt petit ell va marxar de casa. No volia ser pagès.

—Què volia ser?

—*Home de mar. Mariner.*

—*Com s'ho va fer? —s'estranya el príncep.*

—*Tenim cosins a la Selva, Altesa, per la banda de mar. No li va ser difícil de trobar feina de marí. És ell, el cap dels homes que han portat aquí, a la Força, les armes i la pólvora del vaixell reial que Sa Majestat la Reina té a Sant Feliu.*

Formigueig d'homes armats, també; fumeroles que s'alcen a la part de la ciutat on el clos de la Força està incrustat. Al saló del Palau Episcopal —on la reina Joana s'ha aposentat amb el seu fill mentre espera l'arribada del seu espòs, el rei d'Aragó, que avança en cerca de les forces de la Diputació del General—, el que podria dir-se Estat Major de les forces de defensa del recinte tancat està reunit.

Una reunió poc formal on els uns, com el bisbe Margarit i el metge Badós, esperen asseguts, mentre que els altres, els homes de guerra entre els quals es pot comptar la Reina, van i venen per la sala, aturant-se ara aquí, ara allà, ara en silenci, ara parlant-se en veu baixa. Però cal reconèixer que és el silenci, el gran guanyador de l'estranya conferència.

—*L'assalt, l'hem d'esperar d'un moment a l'altre —afirma a la fi Despuig, que és el cap de la resistència al clos de la Força.*

Ho ha dit plantant-se al bell mig de la sala i en veu alta, en benefici de tots.

És de tal evidència el que acaba de dir que ningú no s'ha pres la pena de respondre ni de fer el més petit comentari. Sols, al cap d'un moment, la senyora reina ha pres la paraula.

Però no ha estat per discutir l'afirmació de l'altre.

—*Hem de mirar de fer un fossat al peu de la muralla —ha dit—. Hem de fer saltar les cases de la vila nova que s'hi recolzen. Si no ho fem així, no els costarà gens d'enlairar-nos passant per damunt dels teulats.*

Indiscutible, també, i tothom ho ha aprovat. S'han de destruir les cases de l'altra banda de la muralla, que es poden tocar amb la mà. Ara ja només falta posar fil a l'agulla.

Que no ha tardat.

—Ara mateix dono l'ordre als meus homes que comencin la feina —ha dit Pere Joan Sala, cap dels pagesos remences que són a la Força.

Se l'han mirat amb un xic de sorpresa, no lliure d'ironia.

—En sabeu, vosaltres, de fer anar la pólvora? —ha demanat un dels que són allà.

—Tenim amb nosaltres en Dalmau, el de Sant Aniol, que era mariner en un vaixell de guerra —li han respost amb sequedat.

Silenci.

I al cap de poc, una veu dolça, com envellutada.

—Sí que és estrany... Un remença mariner...

En Pere Joan Sala s'ha girat cap a l'indret on s'ha sentit la veu.

—Coses més estranyes s'han vist al món —ha contestat, seriós—. Vós ho sabeu més bé que ningú, Monsenyor.

Encara que se l'esperen, la primera explosió arrauleix els dos noiets sota l'altar de la capella de la catedral, on els han demanat que es refugiïn mentre obren el fossat al peu de les muralles.

—Ha quedat lluny, aquesta —diu el príncep mentre que, allà baix, el soroll de les cases que s'esfondren s'esborra a poc a poc en el silenci de l'alba.

—Deu venir del costat de l'Areny. És la muralla que corre al llarg del riu que té més cases arrapades a les seves pedres.

No s'ha equivocat, el jove Genís. Encara no ha passat una estona que un altre esclat s'imposa al silenci del dia naixent; una explosió un xic

més forta que deixa endevinar que l'indret on la pólvora ha esclatat és més a la vora.

—La propera la sentirem encara més cap aquí —explica el noi.

—I com ho saps, tu?

El noi no ha pogut evitar que l'ombra d'un somriure satisfet se li dibuixi als llavis.

—Aquesta nit he ajudat el meu germà a plaçar la pólvora.

El príncep l'ha esguardat sense saber si se n'havia d'admirar o no.

Ha optat per malfiar-se'n.

—Què dius, ara? —ha fet amb ironia.

—Bé, la veritat és que, la pólvora, jo no l'he tocada. Però els he acompanyat allà on anaven, ell i els que l'han ajudat a posar-la. No m'he perdut ni un sol lloc. Ens hem fet tota la Força, sense oblidar una muralla.

Al príncep Ferran la curiositat li ha esbandit de pressa la mal-fiança.

—Com s'ho han fet?

—Cada pot ple de pólvora l'han posat damunt d'una teulada, prop de la xemeneia, que és el lloc més feble.

—De cada teulada? N'hi havia tanta, de pólvora?

—No en cal un per cada teulada, Altesa. Amb un pot n'hi ha prou per fer caure tres o quatre cases, segons siguin.

El príncep se'l veu ple d'interès, totalment encisat per la tècnica que ha de dur a fer que un fossat en projecte sigui una realitat.

—I què ho fa —demana— que no esclatin tots alhora?

Sense voler, Genís se l'ha mirat amb un xic de commiseració.

—*La pólvora, se l'ha de saber manipular, Altesa, altrament anem a la catàstrofe. Tots els homes serien morts. Només el meu germà, pel seu ofici de marí, sap com s'ha de fer.*

—*Només el teu germà... És per això que els pots van esclatant l'un rere l'altre. Perquè ell es troba sol... —assenteix el príncep en veu baixa.*

—*És per això, Altesa, és per això. Només ell ho pot fer —ha somrigut, orgullós, el seu escuder.*

Un esclat més puixant que els altres els ha fet córrer a refugiar-se sota l'ara de l'altar major.

El germà de Genís i la seva bomba ja s'acosten a la catedral.

•

El darrer esclat ha fet que els nois portin les mans a les orelles, esverats. Prop d'ells, però ells no se n'adonen, hi ha objectes que cauen de damunt de l'altar, que rodolen per terra i que s'aturen amb una tremolor que a poc a poc perd força fins que resten ben quiets, com si no hagués passat res.

Ara el silenci és profund dins la catedral. Lents, amb prudència, els dos nois separen les mans de les orelles. Encara no gosen sortir de sota la taula sagrada en espera de la propera deflagració. Però els segons passen, els minuts passen i es diria que el silenci esdevé cada cop més profund, cada cop més dominador.

—*Devia ser el darrer —ha murmurat Genís.*

—*Vols dir que no n'hi haurà cap més? —demana el príncep-nen.*

—*Ja hauria esclatat, Altesa —li respon el noi, tal volta un pèl irritat i amb aquesta impaciència pròpia dels adolescents.*

• •

2

Una finestra amb batents

—Has pogut veure el teu cunyat, Aureli?

—Sí, ahir vaig anar a casa seva, a les Franqueses.

—N'heu parlat?

L'altre mestre va esguardar el seu company i amic mig rient.

—Per fer què, havia d'anar-hi, Joan? M'ho vols dir?

—Tens raó. Perdona'm.

Van deixar passar uns instants de silenci.

—Què et va dir? —repremia Joan.

—Ho troba molt bé. Està d'acord de crear allà una altra escola com la nostra. Diu, com nosaltres, que la llibertat d'ensenyament i el dret de tots a rebre instrucció és quelcom que s'ha de generalitzar i que és una idea que ha d'assentar-se al cap de tothom.

—Coneix algú que el pugui ajudar?

Nou riure de l'Aureli.

—Com nosaltres, Joan. Companys de classe i d'universitat.

Van callar de nou. Drets davant la finestra, l'esguard se'ls anà cap al pati reduït i estret on els escolars en recreació jugaven com podien sota la vigilància del porter.

—Aquests pobres nens necessiten més espai —comentà Aureli.

—Tot vindrà. Les classes, les tenim plenes. Potser l'any que ve podrem llogar, encara que sigui més lluny, una d'aquestes cases antigues que tenen jardí.

—Sí, però mentrestant...

—He pensat una cosa, Aureli. A mitja setmana, no sé si dimecres o dijous, serà Sant Joan de Déu. El meu sant, Aureli. Se m'ha acudit que durant aquells dies podríem fer festa. Així, les escoles dels convents, les escoles corrents, sabran que nosaltres, malgrat el nostre ensenyament, la religió no la menyspreem.

L'Aureli va somriure de nou. Un bon cap de setmana d'esbarjo que se'ls presentava.

No estava pas malament.

L'assassí s'aturà un moment a la cantonada. No ho sabia dir, però potser sí que no estava ben segur del que feia. «Però és que fan festa per Sant Joan!», havia sentit que algú comentava a un altre algú, sorprès i mig rient. I la veritat és que ell s'havia estimat més no fer preguntes, ni dir res que més tard, quan l'esdeveniment fos ja del domini públic, pogués alertar algú que pogués saber qui era ell. I no havia cercat a assegurar-se de quin sant Joan es tractava.

No li va durar gaire, el dubte.

—Imbècil! On té el cap un home com tu? —reaccionava en veu alta mentre reprenia el camí—. És clar que és d'aquest sant Joan que parlava aquella gent. De l'altre Sant Joan, el gran, la gent no pot burlar-se'n; fer barrila amb el seu nom seria un pecat. És del sant d'avui dimecres, 8 de març; és de sant Joan de Déu que es tracta. El *seu* sant. Hauries de saber-ho més bé que ningú, tu que li ets família, per bé que de lluny —continuava dient-se amb ironia—. És clar que mai no t'ho havia dit ningú. Però, qui hauria pogut recordar res d'un home sempre absent, un home que, d'ençà que va marxar, mai no ha tornat a casa? Així és que no has de tenir por i has d'estar segur

del que fas, i que Déu Nostre Senyor veu amb bons ulls la feina que, obeint el teu deure i el teu interès, t'has imposat, que t'has tirat damunt les espatlles.

No tenia res d'estrany que la gent se'n rigués, tot parlant d'aquella escola. Una escola sense religió, la primera i l'única de la vila i potser de tot el reialme; una escola acabada de crear per aquell rodamon del dimoni, amb el vistiplau de totes les autoritats de la ciutat. I resulta que, amb religió o sense, feia festa el dia del sant del senyor director i amo de l'escola!

Ja no es trobava gaire lluny, però seguia ruminant, probablement nerviós i encara no gaire segur d'ell mateix.

—És clar que —s'explicava— el que avui has de fer hauries pogut fer-ho un diumenge, que és un dia que no es fa classe i que no hi ha ningú a l'escola. Però el diumenge, a més de ser dia sant, hi ha massa gent que corre pels carrers de la ciutat. En canvi, un dimecres...

Va aturar-se un altre cop amb l'ai al cor.

—I si no el trobes? I si resulta que ha marxat?

Un temps, molt curt.

—Ja n'ets, d'imbècil —tornava a dir-se, tot reaccionant de manera definitiva—. És clar que el trobaràs, puix que ell viu allà. I ara, en aquesta hora del matí poc que deu haver sortit. Tu, el que et passa —es renyà— és que et costa d'entrar ben bé en el que has de fer. Així, doncs, posa't a to; si no ho fas, hauràs faltat al deure que t'has imposat.

No li va costar gens de posar-s'hi; quan tens ben clar el que has de fer, les darreres barreres que et surten al pas només són les manifestacions d'uns escrúpols que res no tenen de veritable, que sols se't posen al davant per quedar bé amb els preceptes del món (del món tal com hauria d'ésser, però que no és) que t'envolta. I va fer ben fet, perquè tombant una cantonada ja es trobava al carrer que donava a la plaça del Blat, a dues passes de l'escola d'aquell oncle llunyà i que sols era un vague record de la infantesa.

Va alçar el braç per agafar el picaporta bo i pensant en el petit problema de la presència del criat, que li exigiria una solució més o menys complicada segons el tarannà de l'home.

Però no va ser un criat qui li va obrir la porta quan va trucar. Alt, prim, ja gran, els cabells gairebé blancs, l'home va restar mirant-se'l sense dir paraula, ni bon dia, ni què voleu, res de res. Només feia que esguardar-lo amb malfiança, fent córrer la mirada de dalt a baix de l'hàbit de caputxí. I ell, què voleu?, va fer el mateix.

—Qui sou vós? Què voleu? —feia a la fi l'home, agressiu.

—No em reconeixeu, oncle Joan?

Uns instants d'estupor de l'altre.

I després, com si encara cerqués dins del record:

—Ets potser... el que en dèiem Patufet? El fill de la meva cosina...? —demanava, encara dubtós—. Sí! És clar que sí! —s'assegurava ell mateix amb un gran somriure i el gest acollidor de la mà i del braç—. Que en feia, de temps! Sort que m'ho has dit! Poc em pensava trobar-te aquí i amb aquestes vestidures de religió! T'has fet gran! Has canviat molt!

—Benvingut al país, oncle Joan —feia ell amb tendresa—. Ja veieu que encara teniu família que pensa en vós.

—Entra, entra —responia l'altre, deixant-li lliure el pas.

Van entrar dins una sala bastant nua on hi havia una taula de despatx, algunes butaques aquí i allà, un parell de retrats de no se sap qui penjats a les parets, i que devia ser la sala on rebia els pares dels alumnes. I allà, com si el món que ara s'obria a ells fos un món buit, un món on mai no hi havia hagut res, van restar drets, callats, esguardant-se, esperant no se sap què.

Però els mons buits no existeixen o, si existeixen, tenen la vida curta.

—Mai no hauria pensat de veure't, Patufet —deia l'oncle Joan amb la veu baixa de l'home commogut—. Feia tant de temps que pensava que tots m'havíeu oblidat. Sobretot tu, que eres un marrec quan vaig marxar.

—Però sempre us he recordat perquè sempre us he estimat, oncle Joan. Sempre he pensat en vós, en el que fèieu, en el que esdeveníeu. Llavors, quan m'he assabentat que éreu vós que havíeu instaurat en aquest país la primera d'aquelles *Deutsche Schulen* sense llatí ni religió que de segur heu conegut durant el temps de la vostra emigració, he pensat que seria interessant veure-us, restablir uns llaços trencats. Però sempre amb prudència, sense voler imposar-vos una presència que potser no seria del vostre grat. És per això que he esperat uns dies abans de venir a veure-us.

—No saps com t'agraeixo l'interès —li contestava l'oncle Joan, posant-li la mà al colze—. Ets l'únic de tots els parents que corren per aquí que s'ha interessat per mi. Ni el meu germà, que m'ha reneгат. És clar que jo tampoc...

—No s'ho mereixen, oncle Joan. Ells viuen tan tranquils, lluny els uns del altres. No sé si ni tan sols es parlen.

L'oncle Joan el va fer seure en una butaca.

—Però parla'm de tu, de la teva família. Què fan els teus pares?

—Precisament ha estat una de les causes que m'han fet venir a molestar-vos...

—No diguis això! —li atallava l'oncle amb to de protesta.

—El pare fa temps que és mort —inventava l'altre— i la mare va morir ara fa poc, deixant-me hereu de tota la riquesa de la seva família, que ja no existeix. És per això que he vingut, perquè jo també vull deixar les coses clares.

L'oncle Joan l'esguardà amb sorpresa.

—Què vols dir amb això de deixar les coses clares? A la teva edat, els fills bé poden esperar...

—De fills, oncle Joan, no en tindrè mai.

L'oncle Joan va somriure tot esguardant l'hàbit de caputxí que el vestia.

—Ho dius perquè t'has girat cap a la religió i t'has fet frare?
L'assassí va tenir un gest dolorós, però no va dir res.

—Però la religió també es deixa —prosseguia l'oncle, seriós—. Pots renunciar als vots, d'altres ho han fet.

—Seria inútil, oncle Joan. És molt més senzill que això. No puc tenir fills, i no en tindrè mai.

Nova sorpresa de l'altre. Un temps.

—Està provat? —demanava amb veu sorda.

—Provat i més que provat.

Semblava tan tranquil i despreocupat que l'oncle Joan deixà anar també tota mena de preocupació. No va arronsar les espatlles, però fou com si ho hagués fet mentre el seu nebot reprenia:

—És per això que us he vingut a veure, oncle Joan. Com que mai no se sap el que pot passar ni quan pot passar, ja he deixat arreglada la meva successió. Els diners, els negocis, les propietats a Granollers són llegats als descendents de la família de la mare. Però em resta quelcom de molt poc important, però de molt simpàtic, i és a vós, oncle Joan, que ho vull deixar: una masia gran, gairebé un castell, allà pel costat de La Garriga. No hi ha ningú, podríeu establir-hi una escola com aquesta que pot esdevenir important, perquè hi ha prou lloc, a dins i a fora, per fer-hi un internat. Podeu començar des d'ara, des d'avui mateix si és del vostre grat, i quan jo mori...

—Patufet, si us plau!

—Tothom ha de morir, oncle Joan, jo com els altres i potser més aviat que els altres. És per això que, si us va bé, podríem anar-hi ara perquè veieu la masia i us en feu una idea.

—Farem el que tu vulguis, Patufet. Però me'n sap un greu...!

—Doncs ja està dit, oncle Joan. Teniu cotxe?

—No, encara no...

—Cavall?

—Tampoc.

—No hi ha problema. En llogarem a la posta, aquest vespre mateix els hi podrem tornar.

Van seguir el camí ral que menava a La Garriga, ombrívol de boscos, sense dir una paraula. De tant en tant una clariana els deixava veure, gairebé a tocar de la mà, la massa immòbil del Montseny que es diria que esperava, igual que un guaita pacífic, que algú vingués a treure'l d'aquella tranquil·la quietud. Aviat, però, giraven a mà dreta i prenien un camí estret que, unes passes més enllà, moria en tocar la riba d'una mena de vall plena de sol, tan llarga que semblava voler vorejar el peu de tot el massís muntanyós.

—Ja hi som —deia el nebot amb un ample gest de presentació—. Ja la tenim aquí.

Una masia gran, tota de pedra, que adorna, a cada cantó de la teulada, un torricó diminut que li dona un aire de castell. Finestres tancades, porta tancada. Ni mur de protecció, ni estables, ni graners alentorn. Res, la nuesa absoluta. Sols, davant la façana, un gros pilar de fusta per estacar-hi els cavalls. Impressionant, malgrat tot. Impressionant potser a causa de la seva solitud, del seu aïllament.

Un gran silenci es va fer mentre els dos homes esguardaven la incongruència de la buidor d'aquella mansió, feta per estar envoltada d'éssers vius, per ser el centre de tot un món.

—Què us sembla, oncle Joan?

—Esplèndida —feia en veu baixa l'oncle, impressionat.

Una emoció que no va durar gaire.

—És gran. Hi ha lloc i espai per fer coses —començava aviat a comentar l'oncle, més viu, més animat—. A més a més —prosseguia, del tot content—, es troba en un bon lloc, el camí ral a l'abast de la mà, Granollers a dues passes, i si m'apresses molt et diré que Barcelona i tot.

—Així doncs...

—No sé com agrair-te la teva generositat, Patufet.

L'altre va somriure.

—Potser valdria la pena que veiéssiu l'interior —va fer, mentre donava al cavall un petit cop de taló.

Els van estacar, els cavalls, al pilar de fusta, van acostar-se a la porta, el jove al davant. Uns instants de maneig al pany i la porta s'obria a una sala gran amb la foscor ratllada per les taques que la llum posava en passar pels intersticis dels porticons tancats.

Van obrir les finestres, van visitar totes les peces de la planta baixa. En acabat, es trobaven al peu de l'estreta escala que pujava als pisos.

—Passa al davant, Patufet, ets tu qui guies.

—Sou vós qui heu de passar davant, oncle Joan. És casa vostra, sou vós que heu de descobrir el primer la bellesa de la seva arquitectura. I ara que hi penso: precisament, quan obrireu les finestres del darrere tindreu la sorpresa més meravellosa del món.

L'oncle, potser ja decidit a acceptar-ho com a seu, sense més cerimònies ni actituds d'agraïment, no es va deixar meravellar.

—Ja sé què és —somrigué, emperò—: És el Montseny.

—El Montseny. Sou vós que us mereixeu descobrir-lo.

Van pujar les escales i van entrar dins la cambra de darrere, la que es trobava al mig. A poc a poc, sol, commogut, l'oncle Joan s'acostava a la finestra, a poc a poc l'obria i, a poc a poc, treia el cap per l'esclotxa, ansiós de veure la muntanya...

Indecís, l'assassí va començar a portar la mà a la daga que duia sota el mantell. No hi va arribar. Una inspiració, una idea i la novetat de la manera, el costat còmic de la cosa, van ser més forts.

Amb el cap ara presoner dels dos batents de la finestra que li estrenyien el coll, l'oncle Joan va anar perdent vida. No va caure a terra anihilat. Per fer-ho més segur, l'assassí, astucios, serrant amb un mocador els dos costats del forrellat, lligava els dos batents perquè restessin ben aferrats tota una eternitat.

—Adeu-siau, oncle Joan —deia després, tranquil, tot alliberant el seu, de cavall, per tornar a la vila—. No serà fàcil de trobar-te, aquí.

Va muntar, va esperonar els flancs de l'animal i va marxar. Darrere seu, la porta de la masia semblava dir-li adeu amb els lleugers

petons que es feien el muntant i el bastidor gràcies al petit corrent d'aire que passava entre tots dos, mentre que, al pati, el cavall de l'oncle renillava, demanant la llibertat.

• •

Cap a finals del segle XVI, Jaume Plagumà, el portantveus del rei, és enviat pel veguer de Barcelona a una baronia prop del Montseny per comprovar si és cert que s'hi refugien hugonots i calvinistes.

El que d'entrada semblava un afer inquisitorial deriva en la complicada investigació d'un seguit d'assassinats que podrien tenir l'origen en una escola laica que s'ha fundat a Granollers i que provoca el recel dels ordes religiosos.

La crueltat de l'assassí i els seus mètodes sanguinaris posaran a prova l'enginy i l'audàcia de Jaume Plagumà, que haurà de recórrer a l'ajut d'un escrivà jurat, de nom Gaspar Rosés, davant els dubtes vocacionals del seu inseparable amic, el jutge Pere Joanola.

Segons Plagumà anirà descobrint, l'origen d'aquests crims podria ser llunyà en el temps, més d'un segle enrere, quan Catalunya es dessagnava en una guerra civil entre la Generalitat i la Corona, i quan, a la Força Vella de Girona, qui havia de ser el futur rei Catòlic corria perill de mort.

